durch den Ausbau der dringend erforderlichen „public relations". Umso notwendiger erscheint es daher, den traditionell slawisch- bzw. deutschsprechenden Insiderkreis zu überschreiten und ein Fenster in die „weite Welt", deren Hauptverständigungsmittel das Englische ist, zu öffnen. Abgesehen von seinem sachlichen und dokumentarischen Wert liegt somit eine wesentliche Bedeutung von Barkers Buch in seiner Englischsprachigkeit.

Das Wissen der Briten, der anderen Westeuropäer und der Amerikaner über die kleinen Völker in Osteuropa, die vor 1989/90 ohne eigenen Staat hinter dem „eisernen Vorhang" lebten, ist gering, paradoxerweise oft sogar geringer als das Wissen über die exotischen Völker in Ozeanien. Nicht besser verhält es sich mit Kenntnissen über die Existenz und die Probleme der Sorben in der Lausitz. So bleibt zu hoffen, dass Barkers Buch eine breite Leserschaft finden mag – sowohl auf den Britischen Inseln (wo es auch in Bezug auf die ethnisch-kulturelle Bewegung der Waliser und Gälen interessiert) als auch in anderen europäischen Regionen und auf anderen Kontinenten. Das alte Handicap der westlichen Fachwelt bezüglich ihrer Unwissenheit über die Sorben könnte so zumindest teilweise aufgehoben werden.

Leoš Šatava

Leoš Šatava: Zachowanje a rewitalizacija identity a rěče etniskich mjeńšin. Aktualne trendy a prócowanja. Serbski institut: Budyšin 2000, 62 str.

Budyski Serbski institut je wudał brošuru Leoša Šatavy, kotryž zaběra so z aktualnymi trendami a prócowanjemi na polu zachowanja a rewitalizacije identity a rěče etniskich mjeńšin. Tuta studija je prěnja w serbskej rěči k tutej problematice a „komprimowane zjimanje ważnych aspektow [rewitalizaciskich – M. S.] aktiwitow – mjez druhim wot trěbnosće nošneje ideje, bjez kotrejež njemóže žane hibanje wuspěšne być, přez nuzne wobknježenje wšelakich rěčnych runinow a domenow hač na přikład k njenarunajomnej róli lokalnych komunitow". Wona pokazuje, „zo hodźi so etniska rewitalizacija zwoprawdźić – wězo, jelizo tute hibanje rezoněruje [koresponduje – M. S.] ze zajimom a wolu ludźi" (str. 34). Měri so na zajimowanych ludźi, kotřiž so starosća wo dalše traće serbstwa a so prócuja wo wožiwjenje a rozšěrjenje serbšćiny. Zaměr je, šěroku zjawnosć z pomocu fachoweje dokumentacije informować wo dźěle a wuspěchach druhich narodnych mjeńšin a z tym pohonjować ideje a iniciatiwy też w Serbach.

Sydom kapitlow brošury wopisuje a dokumentuje teoriju a praksu rěčneje rewitalizacije, wuchadźejo z definicije narodneje mjeńšiny, dale přez argumentaciju za zachowanje rěče a dalše teoretiske a praktiske aspekty. W dalšim kapitlu podkładźeja so teoretiske a wědomostne rysy z konkretnymi přikładami europskich a zamórskich etnikumow jako přirunowanski material. Stajnje zaso dodawa awtor teoretiskim pojednanjam swoje wobkedźbowanja w dwurěčnej Łužicy a wuslědki swojeho sociolinguistiskeho slědźenja mjez młódšej generaciju. Z tym je wuski zwisk z praksu daty a čitarjej so aktualna situacija zbliži. To je ważne wuchadźišćo sensibilizowanja za signale spadowaceje etnisko-rěčneje witality w Serbach a skedźbneho, přemysleneho a zaměrneho rěčneho planowanja.

Kapitl „Małe etniske a rěčne skupiny – dźensniše aktiwity na polu zachowanja a rewitalizacije identity a rěče" wopisuje etniske mjeńšiny a jich městno w towaršnosći. „Etniska/narodna mjeńšina" je po definiciji F. Capotortija „eine der übrigen Bevölkerung eines Staates zahlenmäßig unterlegene Gruppe, die keine herrschende Stellung

einnimmt, deren Angehörige – Bürger dieses Staates – in ethnischer, religiöser oder sprachlicher Hinsicht Merkmale aufweisen, die sie von der übrigen Bevölkerung unterscheiden, und die zumindest implizit ein Gefühl der Solidarität bezeigen, das auf die Bewahrung der eigenen Kultur, der eigenen Traditionen, der eigenen Religion oder der eigenen Sprache gerichtet ist" (str. 9). Pokazuje so na terminologiski problem, dokelž móže terminus „mjeńšina" druhdy wěsty pejoratiwny abo hanjacy přizwuk měć. Tohodla rěči so też wo etnikumje abo etniskej skupinje resp. wo mjenje rozšěrjenych rěčach. Wuzběhuje so mjezynarodny prawniski škit narodnych mjeńšin. Ale najebać toho je z něhdźe 5000–6000 rěčow swěta dźensa wokoło 90 % na kóncu swójskeho wuwićoweho puća abo znajmjeńša chutnje wohroženych. Procesy asimilacije su pospěšene. Tole spyta awtor też Serbam wuwědomić. Wón chce wobswětlić „praktiski aspekt prócowanjow wo zachowanje rěče, to rěka přirunowace zhladowanje na wuspěšne pospyty na polu rěčneho planowanja a etnisko-rěčneje rewitalizacije" (str. 13). Šatava spyta wotmołwy a pokiwy na zakładne prašenja dać: Što činić? Kak wuspěšnje asimilaciskim procesam wobarać? Kak rěčnej změnje pola wužiwarjow wohroženych rěčow zadźěwać? Kajke argumenty za to wužiwać? To wšak su prašenja, kotrež su też w dwurěčnej Łužicy dźeń a bóle palace. Z tuteje přičiny sym so z wulkim zajimom z tutej publikaciju zaběrała. Mam ju za ważnu podpěru a za dopokaz toho, zo je móžno, mału wohroženu rěč wožiwić. Dokelž pak nichtó njemóže zasadnu wotmołwu na h. mj. prašenja poskićić, trjebamy wuměnu nazhonjenjow na tym polu – wo modelach, programach, impulsach a stimulatorach, zo by so etnisko-rěčne hibanje zastorčiło. „Etnisko-rěčne prócowanja zašłych lětdźesatkow su njedźiwajo wšěch dwělow dopokazali to najwažniše: zo hodźa so zwoprawdźić!" (str. 17)

Z toho wurosće prašenje, hač su wone naprawy w Serbach požadane a realizujomne. Tohodla wěnuje so dalši kapitl argumentaciji wo zmysle prócowanjow wo zachowanje etniskeje identity a rěče. Dźe wo wolu ludnosće, identitu a rěč dalšim generacijam sposrědkować, wo to, ju budźić a skrućić. Při wšěch prócowanjach a argumentacijach – hač přez wužiwanje idealistiskich argumentow abo přez zwuraznjenje praktiskich aspektow – měli „dwu- abo wjaceréčnosć a dwukulturowosć a zrozumjenje a toleranca napřećo druhim kulturam, skutkowace wot zažneho dźěćatstwa dale (...) być z cilom" (str. 21).

Ale: Što činić? (nadpismo IV. kapitla) Dyrbimy namakać ideju, wiziju za přichod. To je najważniši nadawk. W srjedźišću skutkowanja mělој stać prašeni za motiwaciju/žórłom a za cilom. Dale je rozsudny zajim přisłušnikow, zo chcedźa jako cyłk z wosebitej kulturu/rěču dale wobstać (witalita). „Na praktiskim polu je ważne – po wujasnjenju prašenjow ideje/wizije, motiwacije, cyłkowneho zaměra a po wuhódnoćenju mocow a witality luda, zo so konkretny koncept rěčneho planowanja stwori ..." (str. 25).

Bytosć rěčneho planowanja předstaji na jara wobrazliwe wašnje analogija wo zahrodźe, w kotrejž wšelake kwětki rostu ze swojej rjanosću a pisanosću. Z wulkej prócu maja so „dopjelnjeć kwětki w zahrodźe, škitać žadne družiny, plahować kwětki, kotrež su wohrožene, kontrolować kwětki, kiž so spěšnje a přirodnje rozšěrjeja" (też tam). „Zahrodnicy" dyrbjeli praktikować koordinowanu rěčnu politiku z podpěru nošerjow kultury a rěče, a to na př. na polu šulstwa, kultury, politiki a ekonomije. Awtor wobhladuje w tutym zwisku zwyšenje prestiža mjeńšiny a mjeńšinoweje rěče z pomocu načasnych profesionelnych metodow/kampanjow na polu zjawnostneho dźěła a marketinga za nimoměry ważne. Dźe wo to, „přez marketingowe metody eksistencu mjeńšiny ‚widźomnišu' a ‚normalnišu' sčinić" (str. 27). Tute dyrbja so měrić sprěnja na mjeńšinowu ludnosć a zdruha na majoritnu towaršnosć, zo by so nastajenje k mjeńšinowej rěči polěpšiło a zo bychu so zwjazkarjo na oficialnej runinje zdobyli. Jedne z čežišćow rěčneho planowanja mělo być – nimo wzajomnych zwiskow a zhromadnych projektow z

z druhimi etnisko-rěčnymi mjeńšinami – dźěło z młodźinu. „Motiwacija k wužiwanju rěče kaž tež kulturny poskitk w njej mětoj zajimy młodostnych wotbłyšćować, dokelž w tutej starobnej skupinje so husto rozsudźi wo cyłkownym poćahu k rěči ..." (str. 31).

Drje za recipienta najzajimawši a najpraktikabelniši dźěl studije přizamknje so z přehladom reprezentatiwnych modelow na polu wuspěšneje etnisko-rěčneje rewitalizacije druhich europskich narodnych mjeńšin. Čitarjej skići so pisany wobraz wo wšelakich modelach jako přirunowanski material. Jeli přeje sej wón dalše nadrobniše informacije, pokaza awtor tu na wozjewjenja w serbskej rěči ze žórłom. Za pohłubšacy studij mjezynarodneje literatury na polu mjeńšinoweje politiki a wjaceréčnosće doporučam zapis literatury na str. 56 a slědowacych.

W přiłohach nadeńdźe zajimc („zahrodnik") zawěsće wjele praktiskich pokiwow, nastorkow a argumentow za dwuréčnosć a za dwuréčne kubłanje. Radźu cyłkownu lekturu tuteje brošurki kóždemu, kiž so wo zdźerženje serbskeje rěče a kultury prócuje. Awtorej je so poradźiło, dać na wědomostnym zakładźe tójšto informacijow wo stawiznach aktiwitow k zachowanju rěče, ale tež praktiske pokiwy za dalše dźěło réčneho planowanja.

Manuela Smolina

Elka Tschernokoshewa: Das Reine und das Vermischte. Die deutschsprachige Presse über Andere und Anderssein am Beispiel der Sorben. Waxmann Verlag: Münster etc. 2000 (Hybride Welten; 1), 199 S.

Die im Sorbischen Institut in Bautzen gesammelte Presseberichterstattung über die Sorben von 1994 bis 1999 (etwa 4400 Belege) hat Elka Tschernokoshewa qualitativ ausgewertet. Eine quantitative Analyse konnte sie nicht vornehmen: Der beauftragte Presseausschnittsdienst sollte die Themen „Tourismus, Pfingsten, Fronleichnam, Ostern, Vogelhochzeit" ausdrücklich nicht erfassen, weil die Berichte darüber für die Sorbische Bibliographie uninteressant waren (S. 16). Erst 1998 wurde der Auftrag an die Medienbeobachtungs-Agentur entsprechend erweitert und es erwies sich, dass erwartungsgemäß gerade zu diesen Themen die meisten Meldungen kamen – allerdings mit einer Redundanz der Inhalte, die – will man nicht quantitativ auswerten – die frühere Zurückhaltung legitimierte.

Die Studie will im Sinne einer hermeneutischen Kulturanthropologie „zeigen, wie Diskurse über kulturelles Anderssein funktionieren, wie bestimmte Wörter und Bilder kreiert, eingesetzt und öffentlich eingeübt werden, das heißt wie mittels Sprache symbolische Kämpfe stattfinden, ja wie Wirklichkeiten produziert werden" (S. 17). Sie will die „sozialen Vorgänge des Benennens und die Riten der Einsetzung" (Bourdieu, zit. S. 17) ergründen. Ethnische Semantiken gehören dabei zu den „sekundären Differenzen" im Sinne der Systemtheorie. Auf sie werden die Systemtheoretiker angesichts ethnischer Konflikte und fremdenfeindlicher Ausschreitungen gestoßen, sie sind von ihnen ähnlich überrascht wie die Politökonomen, bei denen entsprechende Strukturen quer zu den Klassen nicht vorgesehen waren. „Denn die sekundären Differenzen sind in dem Sinne sekundär, als sie kein eigenes funktionales Teilsystem definieren, doch das bedeutet nicht, dass sie unwesentlich seien – für die Gemeinschaft wie für das persönliche Leben" (S. 24). In der Tat: „Es gibt bereits theoriekräftige Anregungen, um ethnische Semantiken als notwendige Ausstattung gesellschaftlicher Kommunikation beim Übergang von der stratifikatorischen zur funktionelldifferenzierten Gesellschaft zu